

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ЛЕЩЕНКО КАТЕРИНА АНДРІЇВНА

УДК [339.923:061.1ЕС]:502.175

**ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародної торгівлі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник доктор економічних наук, професор
 Оболенська Тетяна Євгенівна
 ДВНЗ «Київський національний економічний
 університет імені Вадима Гетьмана»,
 проректор з науково-педагогічної роботи,
 професор кафедри міжнародної торгівлі

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
 Шнирков Олександр Іванович
 Інститут міжнародних відносин Київського національного
 університету імені Тараса Шевченка,
 завідувач кафедри світового господарства і міжнародних
 економічних відносин

 кандидат економічних наук, доцент
 Лизун Марія Володимирівна
 Навчально-науковий інститут міжнародних економічних
 відносин імені Б. Д. Гаврилишина Тернопільського
 національного економічного університету,
 доцент кафедри міжнародної економіки

Захист дисертації відбудеться «28» квітня 2015 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.02 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-Г, к. 601.

Автореферат розісланий «26 » березня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Л. Л. Антонюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Серед багатьох існуючих зараз міжнародних інтеграційних угруповань найвиразніші екологічні пріоритети має Європейський Союз, котрий пройшов тривалий шлях внутрішньої консолідації та формування спільних цілей, завдань, механізмів та інструментів економічного регулювання стану природного середовища, а також вироблення на цій основі збалансованої екологічної політики, котра охоплює контроль, моніторинг, прогнозування та низку спільних правових норм та фіскальних заходів. Водночас екологічна політика Євросоюзу має чітко виражений вектор секторального і горизонтального регулювання, що робить виробничу сферу надзвичайно чутливою до заходів регулювання з боку інституцій ЄС.

Закономірності та особливості формування економічних механізмів реалізації міжнародної екологічної політики досліджено у працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема О.Білоруса, В. і Х.Волесів, Ч.Гіла, Д.Дайнена, Р.Джонс, П.Друкера, П.Клевера, Г.Колодко, С.Леша, Д.Лук'яненка, Ю.Макогона, Т.Оболенської, Т.Орехової, Р.Робертсона, С.Роузфілда, А.Рубінштейна, Г.Свенсена, А.Філіпенка, Т.Циганкової, В.Чужикова, О.Шниркова та багатьох інших. Вивченню економічних механізмів захисту навколишнього середовища присвячені дослідження С.Агібалова, А.Аткінсона, О.Бородіна, Дж.Брадена, Г.Гауффе, Н.Данилюк, А.Заброджія, В.Кислого, М.Лизун, Л.Мельника, В.Оутса, Д.Пірса, М.Прохорової, Д.Савона, Р.Сорси, К.Спаша, Р.Торнера, Т.Туниці, А.Фрідмена, І.Ямпольської та інших.

Разом з тим, у зарубіжній і вітчизняній науковій літературі не повною мірою охарактеризовано визначені процеси екологізації економіки ЄС в рамках ухвалені в ньому стратегії «Європа 2020» та недостатньо комплексно оцінено відповідні селективні економічні заходи з прискорення гармонізації Спільного європейського економічного простору в процесі реалізації концепції «третьої промислової революції». На окрему увагу заслуговує необхідність модернізації вітчизняної екологічної політики та, зокрема, – орієнтованого на ресурсозбереження Євросоюзу в процесі посилення його економічної взаємодії з Україною в межах створювальної зони вільної торгівлі. Наведені вище аргументи зумовили вибір теми дисертації, її мету, завдання, об'єкт, предмет, а також структуру роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в рамках міжкафедральних науково-дослідних тем факультету міжнародної економіки і менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»: «Ресурси і моделі глобального економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0106U004357). Автором особисто досліджено теоретичні засади процесів екологізації глобальної економіки та сформовано основні тренди моніторингу екологічної політики країн-лідерів (п. 1.3); «Стратегії національного розвитку в парадигмі глобальної економічної політики» (номер державної реєстрації 0111U007630), в яких здобувачем виявлені особливості інституційної конвергенції економічних моделей охорони навколишнього середовища України та ЄС (п. 3.3). Науково-практичні рекомендації автора були застосовані при розробці і реалізації грантових проєктів «Адвокація європейської інтеграції» (199755-LLP-1-2011-1-UA-AJM-MO) та «Інноваційна-інвестиційна модель розвитку ЄС» (529031-LLP-1-2012-1-UA-AJM-MO), в ході чого було використано авторські напрацювання, зокрема щодо моніторингу економічної ефективності екологічної політики ЄС.

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертації* є системне дослідження умов, факторів та механізмів екологізації економічного розвитку Європейського Союзу в процесі його розширення та формування спільного європейського економічного простору.

Виходячи з мети дослідження у роботі поставлені такі конкретні *завдання*:

- дослідити передумови, фактори та особливості екологізації глобального економічного простору;
- висвітлити сутність екологічної парадигми економічного розвитку країн-лідерів;
- здійснити економічну ідентифікацію поліструктурної моделі реалізації екологічної політики ЄС;
- оцінити наслідки екологічного регулювання в секторальних і горизонтальних політиках ЄС;
- розкрити економічну природу механізмів збереження природного середовища в країнах Східної Європи;
- виявити особливості економічного регулювання стану навколишнього природного середовища в Україні;
- обґрунтувати загальні засади інституціональної конвергенції економічних моделей природозбереження України та Євросоюзу.

Об'єктом дослідження є процеси екологізації глобального економічного розвитку.

Предметом дослідження виступають умови, фактори та особливості екологізації економіки країн Європейського Союзу в процесі створення спільного європейського економічного простору.

Методи дослідження. Методологічною базою дисертації стали фундаментальні положення економічної теорії в сфері міжнародної інтеграції та міжнародного економічного співробітництва щодо екологізації процесу економічного розвитку. Робота ґрунтується на використанні принципу єдності теорії і практики, прогнозування економічних процесів, що базуються на екологічних моделях гармонізації відносин «людина – природа», в основу чого покладено метод наукової абстракції. Методологічною основою дисертації є також історико-логічний метод, що був використаний в процесі виявлення суті та значення екологізації глобального економічного простору (п.1.1) та з'ясування економічної спрямованості сучасної екологічної парадигми (п.1.2); структурний аналіз, що був здійснений в процесі обґрунтування моніторингу екологічної ефективності економічної політики (п.1.3) та механізмів і інструментів реалізації економічної і екологічної політик країн Східної Європи; аналізу та синтезу в ході з'ясування особливостей поліструктурного характеру екологічної політики ЄС (п.2.1), а також при визначенні їх компонентного складу (п.2.3); методи кількісного та якісного аналізу, а також порівнянь – в процесі проведення компаративного дослідження моделей управління станом збереження природного середовища в Україні та в ЄС (п.3.2), а також прогнозування інституційної конвергенції України та ЄС в екологічній сфері (п.3.3); статистичних методів, зокрема кореляції рангів Спірмена – при обрахунках зв'язку між надлишковими викидами в атмосферне повітря відходів та створюваних в регіонах України валового регіонального продукту (ВРП) (п.3.2) та економетричного прогнозування (п.3.1) при оцінюванні наслідків збереження існуючої моделі природокористування в Україні.

Інформаційною та статистичною базою роботи є монографічні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених-економістів; матеріали, звіти, аналітичні записки міжнародних організацій (Програми ООН з навколишнього середовища, ЮНКТАД, ОЕСР, Всесвітнього економічного форуму), інституцій ЄС (Генеральний директорат Європейської Комісії з охорони навколишнього середовища, Рада ЄС, Евростат, Маастрихтський центр соціально-економічних досліджень), нормативно-правових та статистичних матеріалів Кабінету Міністрів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики, а також законів України та результатів наукових досліджень ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у виявленні та оцінці сучасних тенденцій екологізації європейського економічного простору в процесі розроблення, апробації і запровадження селективних механізмів та інструментів збереження природного середовища, консервації окремих видів ресурсів, а також розвитку міжнародного співробітництва між державами ЄС та іншими країнами Європи в процесі формування на континенті «зеленої економіки». Нові наукові положення, отримані особисто автором, які виносяться на захист, полягають у такому:

вперше:

- виявлено дуалістичний характер трансформаційних змін економічних механізмів регулювання стану навколишнього природного середовища країн ЄС, що відображає, з одного боку, процес мінімізації антропогенного впливу на його стан за допомогою екологічного інвестування, запровадження сучасних природозберігаючих технологій та низки взаємоузгоджених державами Європейського Союзу фіскальних інструментів (податки, субсидії, гранти, премії, виплати, штрафи), а з другого – опором, що чинять окремі компанії, які внаслідок застосування з боку Євросоюзу, країни-члена або ж певного адміністративного регіону додаткових природоохоронних заходів, використовують еквілібристську політику трансферу робочих місць та капіталу, немотивоване зростання ціни на продукцію, що випускається, а також наднаціональне лобіювання своїх інтересів. Показано, що домінуючими процесами стали: посилення конкуренції між провідними компаніями на ринку екологічно чистої продукції, розроблення високотехнологічного енергозберігаючого обладнання, виробництво наукових приладів та інструментів для потреб моніторингу рівня забруднення природних ландшафтів, заходи щодо підтримки біорізномайття та утилізації відходів, що дозволяє розробити довгострокову збалансовану багатоступеневу екологічну стратегію Євросоюзу, яка спирається в своїй реалізації на економічні механізми регулювання, просвітницьку роботу, координацію міжнародного співробітництва;

удосконалено:

- сутнісну основу концепції екологізації економічного розвитку Європейського Союзу, яка являє собою поліструктурний цілеспрямований процес реалізації органами ЄС та країнами-учасниками своїх повноважень, що здійснюється на наднаціональному, національному, регіональному та локальному рівнях задля збереження та консервації ресурсів, поліпшення якості стану природного середовища, його моніторингу і відновлення ландшафтів та їхнього біорізномайття за допомогою компліментарного поєднання економічних, технологічних, соціальних заходів гармонізації відносин «людина-природа».

суспільство». Доведено, що попри те, що екологічній політиці ЄС притаманний самостійний наднаціональний характер, що дозволяє відносити її до числа горизонтальних, окремі її програми, заходи та ініціативи мають вмонтовану в секторальні, глобальні та інші політики Євросоюзу модель, системна координація яких забезпечує в інтеграційному угрупованні синергетичний мультиструктурний природозберігаючий ефект;

- систематизацію компонентної диспозиції комплексу спільних екологічних заходів ЄС, здійснення яких відбувається через структурні фонди Євросоюзу в процесі проведення ними спеціальних операцій, фінансової підтримки європейських ініціатив, реалізації міждержавних угод, розроблення спільних систем екологічного контролю, що ідентифікуються на загальноєвропейському, горизонтальному, секторальному та міжнародному рівнях взаємодії. Показано, що ієрархічна таксономічність спільних заходів сприяє фундаментальному заміщенню традиційних видів енергетики низьковуглецевими технологіями, залученню альтернативних видів електропостачання, запровадженню безвідходного виробництва, встановленню суворого контролю за викидами у повітря, повній детоксикації переробленого сміття, очистці стічних вод, реконструкції природних ландшафтів та запровадженню в провідних державах угруповання моделі «енергетичного Інтернету»;
- періодизацію етапів становлення екологічної політики ЄС на основі принципів історизму, логічної послідовності, селектування заходів, що реалізуються, та інституційної відповідності, котрі дозволяють виокремити такі періоди: 1972-1985 р.р. – становлення правової бази та прийняття багаторічних програм розвитку, поширення компетенцій інтеграційного угруповання на сферу природозбереження, імплементація окремих його напрямків в наднаціональні секторальні політики; 1986-1991 р.р. – формування компетенцій та нових механізмів реалізації екологічної політики, основними заходами якого стали: узгодження інституційних компетенцій, визначення пріоритетів, моніторинг результатів, створення Європейського Агентства з охорони навколишнього середовища; 1992-2002 р.р. – посилення значущості екологічної політики, включення природоохоронних вимог до інтеграційних програм ЄС, запровадження екологічної сертифікації; 2002-2013 р.р. – імплементації тематичних стратегій природозбереження. На цьому етапі вдалося об'єднати напрями реалізації та програми: чисте повітря, збереження ґрунтів, покращення міського середовища, утилізацію відходів, розширення повноважень інституцій. Етап гармонізації екологічної та економічної політик (розпочався у 2014 р.). передбачає застосування «зелених» технологій, інституалізацію екологічної безпеки, докорінне скорочення використання нафти та газу в енергобалансах держав-членів;

дістали подальшого розвитку:

- підходи щодо управління станом навколишнього природного середовища в Україні з огляду на імплементацію в її інституційну модель європейських принципів економічного менеджменту (першочерговості, програмованості, системності, міжнародної кооперації, моніторинговості) та потреби у реформуванні економічних механізмів регулювання, що передбачають трансформацію адміністративно-дозвільних департаментів Міністерства екології та природних ресурсів України в координаційно-моніторингові субінституції, а також ті, що контролюють процеси утилізації, консервації і перероблення відходів виробництва та комунальної – побутової сфери,

системну координацію міжнародних екологічних трансферів через посередництво Європейського інструмента сусідства і партнерства, гранти ЄС, позики ЄБРР, малі гранти Глобального екологічного фонду та за допомогою коштів, що надходять з інших держав як плата за використання української квоти на викиди в атмосферу. Встановлено, що існуюча в Україні промислова модель є неефективною, адже вона базується на використанні значних обсягів енергоносіїв, гіпертрофоване підвищення цін на які, призвело до значного скорочення виробництва, проте несуттєво вплинуло на поліпшення стану природного середовища. Виявлено, що додатковими шляхами екологізації економіки країни міг би стати розвиток підприємництва в цій сфері (виробництво обладнання для очищення води та стоків, переробки відходів, контролю за якістю повітря, рекультивації земель, а також надання екологічних послуг, щорічний приріст попиту на які в світі перевищує 7 %);

- обґрунтування пропозицій щодо конвергенції регуляторних систем України та Євросоюзу в сфері охорони навколишнього природного середовища, шляхом ідентифікації його стану, динаміки та якісних характеристик, технічного переоснащення за допомогою міжнародних фінансових інструментів ЄС системи водозабірних та водоочисних споруд, екологічної модернізації існуючих виробничих технологій, широкого застосування відповідного маркування продукції, що випускається, упаковки до неї, системну підтримку, на комплементарній основі, спільних проектів захисту природи, у т. ч. на прикордонних територіях, розвиток сфери екологічного підприємництва та адаптація інституційної моделі управління природним середовищем України до тієї, що існує в країнах – членах інтеграційного угруповання.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені автором теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть мати пряме застосування при реальному запровадженні економічних механізмів та інструментів регулювання екологічного стану в Україні та імплементації системи поліструктурних заходів охорони навколишнього середовища країн-членів ЄС у вітчизняні секторальні та горизонтальні політики.

Наукові результати дисертаційного дослідження були частково використані в процесі переговорів з Європейським Союзом щодо підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також підготовки до її імплементації, зокрема економічного регулювання стану охорони навколишнього середовища України, державного екологічного менеджменту, європейських економічних механізмів та інструментів впливу (довідка Представництва України при Європейському Союзі № 311/18-910-670 від 20 березня 2013 р.).

Результати дослідження були враховані Департаментом Європейського Союзу Міністерства закордонних справ України у процесі переговорів з Європейським Союзом щодо підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, включаючи створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, та підготовки до її імплементації, зокрема були використані напрацювання автора щодо екологічного регулювання в ЄС в процесі реалізації горизонтальних і секторальних політик ЄС, його пропозиції щодо можливостей реалізації спільних екологічних проектів в Україні на принципах компліментарного фінансування, також використана порівняльна структура пріоритетності захисту природи в Польщі та в Україні (довідка від 22 квітня 2014 року №311/36-800-664).

Виявлені автором економічні механізми та інструменти реалізації екологічної політики ЄС були враховані при обґрунтуванні та проведенні грантових проектів

(довідка громадської організації «Фундація сприяння європейській інтеграції» № 2 від 16.01.2013).

Основні теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи використані у навчальному процесі під час викладання дисциплін «міжнародна торгівля» та «європейська інтеграція» для студентів спеціальності «міжнародна економіка» в ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка про впровадження від 29 вересня 2014 року).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладені в дисертації та винесені на захист, здобуті автором одноосібно. З робіт, що опубліковані у співавторстві, використано лише ті ідеї та наукові положення, які належать автору особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки результатів дослідження доповідалися та обговорювалися на шести наукових конференціях, круглих столах тощо, зокрема: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Науковий простір Європи – 2010» (м. Перемишль, Польща, 7-15 квітня 2010 р.), брифінг-круглому столі «Після Копенгагену: що далі в кліматичній та екологічній політиці ЄС» (м. Брюссель, Бельгія, Комітет Європарламенту з питань охорони навколишнього середовища, громадського здоров'я та безпеки харчування, 3 березня 2010 р.), конференції «Україна на шляху до європейської соціальної держави» (м. Київ, 26 травня 2011 р.), VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність» (м. Київ, 10-11 березня 2011 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічна конвергенція в Європі: фокусування на Україні» (м. Сімферополь, 16-18 квітня 2013 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Імперативи розвитку суспільно-економічних систем в умовах глобалізації» (м. Чернігів, 7-8 червня 2013 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковані автором у 11 наукових працях, загальним обсягом 4,9 др. арк., з них: 5 – у наукових фахових виданнях, 2 – у зарубіжних виданнях, 4 – в інших виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і висновків. Загальний обсяг дисертації становить 176 сторінок друкованого тексту. Робота містить 13 таблиць на 6 сторінках, 25 рисунків на 12 сторінках, 10 додатків на 11 сторінках. Список використаних джерел налічує 215 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, сформульовано мету, основні завдання, визначено предмет і об'єкт дисертації, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну, показано практичне значення отриманих автором результатів, наведено відомості про їх апробацію та публікації.

У розділі 1 «**Методологія дослідження процесів екологізації в глобальній економіці**» визначено суть та значення екологізації глобального економічного простору, сформульовано основні засади екологічної парадигми економічного розвитку країн-лідерів та проведено аналіз моніторингу екологічної ефективності економічної політики.

Показано, що швидкий розвиток виробництва протягом останніх п'ятдесяти років призвів до суттєвого загострення екологічних проблем світового масштабу, які не лише виступили стримуючим фактором подальшого розвитку цивілізації, а й через заподіяну людиною шкоду суттєво вплинули на стан навколишнього

середовища, викликавши в ньому незворотні процеси. Зазначено, що на поч. ХХІ ст. можливості застосування превентивних заходів з боку окремих держав та їх коаліцій було вичерпано, що потребувало від наднаціональних інституцій рішучих дій, скерованих на покарання тих компаній, діяльність яких виявляється руйнівною для природи. Створення єдиних міжнародних стандартів екологічної безпеки, розвиток міжнародної кооперації щодо розроблення і виробництва ефективного обладнання для утилізації відходів, застосування міжнародного екологічного моніторингу і, головне, зміна мислення стає на сьогодні головним завданням урядів та міжнародних організацій. Визначено, що сучасна екологізація являє собою конвергентний поліструктурний процес гармонізації дії механізмів та інструментів регулювання, який сприяє збереженню природи та зменшенню техногенного навантаження на неї за допомогою глобальних та наднаціональних інституцій, урядів країн та їх регіонів через досягнення прямих та опосередкованих ефектів соціального і економічного розвитку (заохочення компаній, що спеціалізуються на розробці екологічних технологій, гармонізація відносин між виробниками, урядами і громадянами). Встановлено, що основними напрямками подальшої екологізації виробництва мають стати: субсидіарний розподіл повноважень у суспільстві та зумовлена цим централізація регулювання природоохоронних заходів, наднаціональна координація масштабних екологічних проектів, контроль та моніторинг стану забруднення, взаємодія та співробітництво національних урядів, вироблення спільної глобальної стратегії захисту навколишнього середовища, а це потребує розроблення нової парадигми (табл. 1).

Таблиця 1

Економічні і соціальні домінанти сучасної екологічної парадигми

Секторальна домінанта	Автори	Методологічна сутність
Міжнародна торгівля	• Birdsoll N., Wheeler D. (1992) • Kemp M. C. (1964) • Mc Guire (1982) • Walter I. (1974)	Аналіз умов виробництва імпортованих товарів; маркування, фізико-хімічні властивості, пакування, використання субсидій при експортно-імпортних операціях
Механізми регулювання	• Conrad R. (1993) • Hoel M. (1993) • Kennedy P. W. (1994) • Бессі К., Фавро О. (2010)	Оцінювання ефективності застосування податкових, адміністративних та інших важелів регулювання
Широке міжнародне співробітництво	• Barrett S. (1990) • Hettige H. (1992) • Lucas R. D. (1992) • Агибалов С. (2010)	Прогнозування переваг та втрат від укладання міжнародних угод щодо охорони природного середовища. Обґрунтування створення наднаціональних інституцій
Зв'язок з соціальною сферою	• Carraro C. (1993) • Jasay A. E. (1960) • Sorsa P. (1994) • Porter M., Kramer M. (2006)	Виокремлення соціальної складової процесу екологізації виробництва. З'ясування ролі та впливу стану природного середовища на повноцінне відтворення людського капіталу
Взаємодія в межах інтеграційного угруповання	• Bár S., Krámer R. (1998) • Braden J. B. (1996) • Oates W. E. (1998) • Рубинштейн А. (2011)	Розроблення економічних механізмів взаємодії країн щодо природозбереження та раціонального використання природних ресурсів. Стимулювання моніторингових досліджень

Складено автором

Виявлено, що сучасна екологічна парадигма економічного розвитку сформувалась під впливом низки секторальних домінантів міжнародного співробітництва, що охоплюють міжнародну торгівлю, соціальну сферу, застосування глобальних механізмів регулювання характеру та рівнів взаємодії урядів, наднаціональних структур і бізнесу. Відтак сучасна екологічна парадигма генерує певну систему поглядів, окремих дій та досягнення масштабних компромісів у суспільстві, що разом узятє сприяє розробленню оптимальної моделі сталості, задля чого залучаються фінансові, політичні, економічні, технологічні та інші види ресурсів з метою досягнення узгодженої в суспільстві рівноваги природного середовища та антропогенної діяльності.

Показано, що упродовж останніх двадцяти років індикативна база еколого-економічних досліджень зазнала значних змін. Якщо на поч. 70-х років XX ст. використовувались спрощені розрахунки стану пропонованого середовища, а економічні показники не ув'язувались зі збільшенням навантаження на нього, то вже на поч. 90-х р.р. таку диспропорційність було подолано в процесі розроблення низки «зелених рахунків», що включали розрахунки екологічно адаптованого чистого внутрішнього продукту, вартісну оцінку виснаження природних ресурсів та оцінювання завданої екологічної шкоди. На поч. XXI ст. із запровадженням в систему спостереження концепцій глобального попиту та глобальної пропозиції відбулося подальше ускладнення розрахунків з метою забезпечення більш високої об'єктивізації еколого-економічних процесів, внаслідок чого з'явилися високоінформативні індекси екологічної сталості, «живої планети», «тиску на природне середовище».

У роботі доведено, що спроби наднаціонального регулювання розвитку економіки та збереження природи через систему моніторингових досліджень робилися останнім часом насамперед з боку міжнародних організацій та інституцій, серед яких чільне місце посідають ООН та СОТ. Проте, якщо перша з цих організацій була орієнтована на проведення системних досліджень екологічного стану та підготовки відповідних доповідей, то сферою компетенції Світової організації торгівлі став ринок квот на парникові гази та усунення суперечностей між торговельними і екологічними угодами. Гармонізація відносин у договірно-правовій сфері торгівлі та захисту природного середовища стали останнім часом важливим завданням СОТ. Встановлено, що спільними принципами екологічного моніторингу ООН, СОТ та ЄС є широке міжнародне співробітництво та узгодження угод, що укладаються з наступною їх гармонізацією, автоматизацією спостережень (моніторингу). Водночас, відмінним напрямком діяльності ООН стала генерація ідей та селектування результатів, СОТ – ризиковості квот, ЄС – превентивної дії, заборони технологій, що порушують баланс. Показано, що з-поміж усіх регіональних інтеграційних угруповань найбільш системну екологічну політику, котра спирається на активний екологічний моніторинг, проводить Європейський Союз, в основі діяльності якого лежать найсучасніші принципи реалізації природоохоронних заходів, зокрема: «забруднювач платить більше», екологічної експертизи нових технологій, науковості, узгодженості національних екологічних проектів, а також міжнародної кооперації, спільний вплив яких забезпечує необхідну сталість соціальних, економічних та екологічних процесів в Європі.

У розділі 2 «Системний аналіз конвергенції екологічної та економічної політик країн ЄС» розкрито поліструктурну модель екологічної політики Європейського Союзу, проаналізовано роль і механізми екологічного регулювання

в його секторальних політиках ЄС, а також визначено екологічні компоненти горизонтальних політик.

Виявлено, що індустріальне забруднення 60-х – поч. 70-х років XX ст. та його подальші наслідки суттєво вплинули на характер економічної та соціальної моделей розвитку Євросоюзу, наслідком чого стала його подальша екологізація. Протягом наступних двадцяти років доволі суттєвими виявилися країнові розбіжності щодо запровадження спільних економічних механізмів регулювання, зокрема: визначення питомої ваги щорічних витрат державних бюджетів на заходи щодо збереження природи; встановлення єдиного «екологічного податку» для основних забруднювачів; ідентифікація параметрів забруднення та визначення фінансових важелів національних квот на викиди; фінансування моніторингових заходів; визначення гармонізованих економічних інструментів реалізації екологічної політики із урахування специфіки кожної країни, що потребувало досягнення численних компромісів при ухваленні бюджету ЄС в Європарламенті.

Показано, що екологічна політика ЄС зазнала суттєвих змін впродовж всієї історії його існування. Пріоритетами початкового етапу були становлення правової бази та прийняття багаторічних програм (1972-1985), яка передбачала: поширення компетенцій Європейського економічного Співтовариства (ЄЕС) на екологічну сферу (1972); прийняття «Програми дій в сфері проживання», а також запровадження окремих природоохоронних заходів в секторальні політики ЄЕС. На етапі формування компетенцій ЄС та механізмів реалізації екологічної політики (1986-1991) в інтеграційному угрупованні було сформовано інституційні компетенції (1986) та систему моніторингу і розповсюдження екологічної інформації, визначено пріоритети розвитку, а також створено Європейське агентство з охорони навколишнього середовища (1990). На третьому етапі розвитку ЄС екологічна політика стала провідним пріоритетом його системної діяльності (1992-2002), що знайшло своє відображення у посиленні значущості екологічної політики, включенні природоохоронних вимог до інтеграційних програм ЄС, запровадженні екологічної сертифікації, прийнятті п'ятої екологічної програми (1993-2000). Подальший розвиток екологічної політики ЄС (2002-2012) ознаменувався запровадженням шостої рамкової екологічної програми (2002-2012), яка містила тематичні стратегії (боротьба із забрудненням повітря, утилізація, збереження ґрунтів, покращення міського середовища), розширення повноважень інституцій; ув'язуванням енергетичної безпеки з екологічною. Новий етап стратегічної гармонізації екологічної та економічної політик, що розпочався у 2014 р. передбачає реалізацію амбітної стратегії «Європа 2020» та розширене застосування новітніх, насамперед «зелених» технологій, збереження природного середовища, а також переходу до низьковуглецевої економіки.

Встановлено, що в сучасному Європейському Союзі створена поліструктурна модель реалізації його екологічної політики; її функціонування забезпечують наднаціональні економічні інструменти регулювання, що включають компліментарну (на горизонтальному, секторальному та міжнародному рівнях) реалізацію взаємоузгоджених природоохоронних заходів за допомогою фінансових ресурсів структурних фондів та відповідних ініціатив, що скеровані на досягнення гармонізованої взаємодії економічного, соціального та екологічного трендів розвитку. Виявлено, що успішне функціонування Фінансового інструменту охорони навколишнього середовища «Life +» протягом 2007-2013 р.р. мало диверсифікований характер. Майже 78% його фінансових ресурсів було скероване на надання грантів під проекти, в яких перевага надавалася заповідним територіям

та збереженню біорізноманіття. Загальний бюджет «Life +» становив 2,143 млрд. євро, фінансування ж спеціальної інституції – Європейського агентства з навколишнього середовища – 35,8 млн. євро (2013 р.) (рис. 1).

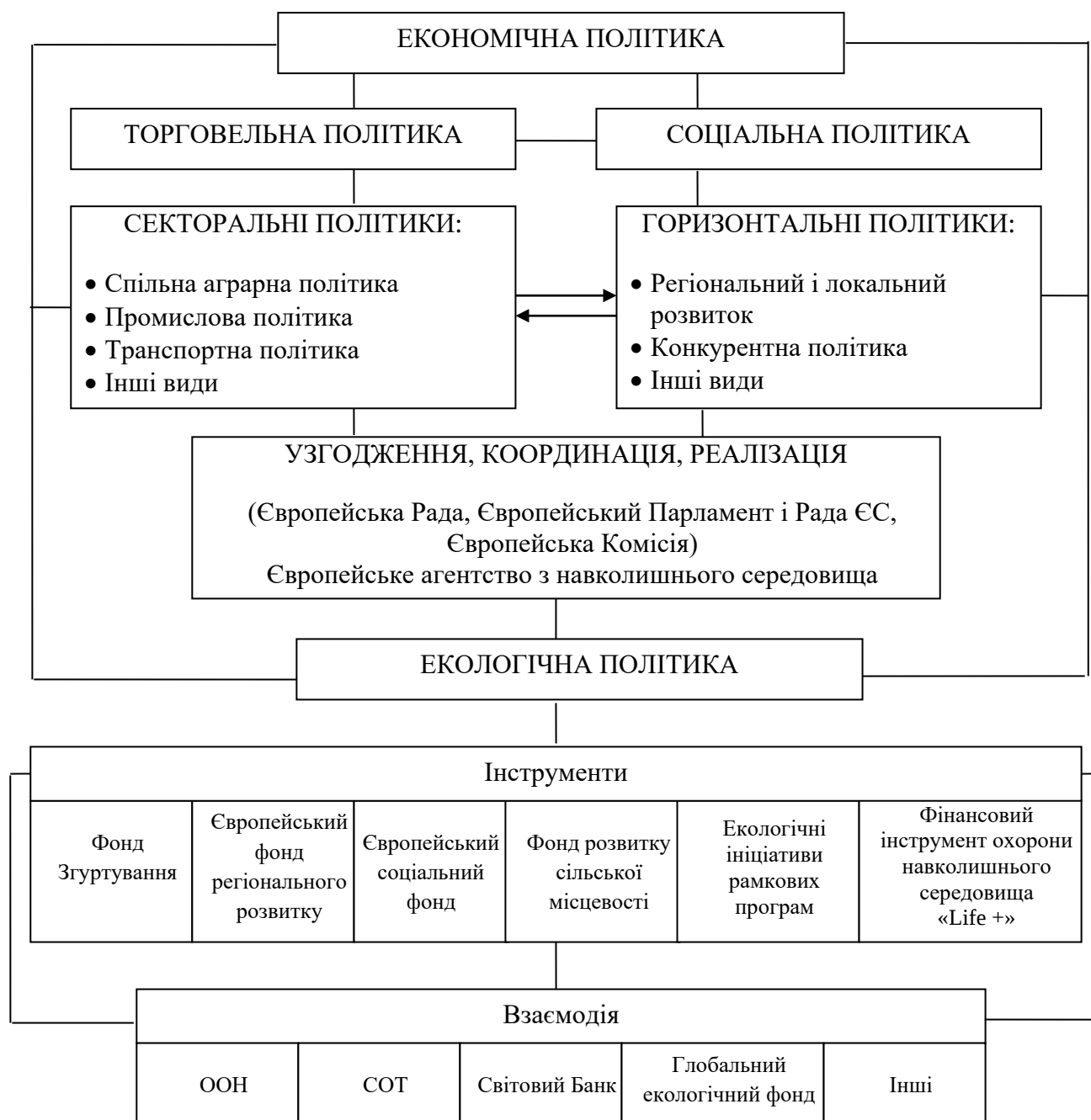

Рис. 1. Наднаціональна модель реалізації екологічної політики в ЄС

Складено автором

Визначено, що ключовими рисами екологічного компоненту секторальних політик ЄС є орієнтація суспільства на забезпечення сталого розвитку в умовах фінансової нестабільності та неохильності світових ринків до екологізації виробництва; зростання стурбованості європейського суспільства щодо подальших перспектив розвитку паливно-енергетичного комплексу, промислового сектору, транспорту та сільського господарства, які стали основними «забруднювачами» природи; удосконалення механізму інтеграції екологічних пріоритетів в усі спільні політики ЄС.

Процес подальшої екологізації економічного розвитку у горизонтальних політиках ЄС набув реального поширення і перетворився на один із ключових суспільних пріоритетів в межах інтеграційного угруповання, водночас, пошук ефективних моделей узгодження вимог економічної ефективності та соціальної справедливості з цілями екологічної сталості є суперечливим і відбиває різні позиції країн-учасниць. Домінуючі позиції Євросоюзу в глобальному природоохоронному русі та його активна діяльність на міжнародній арені у питаннях екологічного захисту нерідко входять у протиріччя до вимог економічної ефективності виробництва та його міжнародної конкурентоспроможності, що виступає стримувальним чинником зростання ефективності екологічної політики ЄС.

У розділі 3 **«Стратегія континентальної диверсифікації еколого-економічної моделі ЄС»** визначені механізми та інструменти реалізації еколого-економічних політик членів ЄС, розкрито особливості економічного регулювання стану природного середовища в Україні, проведено інституційну конвергенцію економічних моделей його збереження в спільному європейському економічному просторі.

Встановлено, що зміни в екологічній політиці постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи відбувалися з різною швидкістю і мали різні наслідки. Після набуття у середині 90-х статусу аплікантів на вступ до ЄС держави-кандидати (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Болгарія, Словенія та країни Балтії) приступили до запровадження європейських механізмів (адміністративних, фінансових, моніторингових, просвітницьких), інструментів (наднаціональні фонди ЄС, екологічні гранти, екоінвестиції) та стандартів екологічної політики, що потребувало чіткої визначеності пріоритетів селектування економічних важелів впливу на захист навколишнього середовища. Натомість, політика європейських країн СНД не мала конкретної спрямованості і визначалась значною конфліктністю, руйнацією планових механізмів регулювання і, як наслідок, втратою, на державному рівні, інтересу до проведення масштабних екологічних заходів. Встановлено, що починаючи з кінця 90-х років ситуація почала змінюватись на краще. Розробляються перші, здебільшого запозичені в ЄС, еколого-економічні інструменти регулювання стану навколишнього середовища (РФ, Білорусь, Україна, Молдова), створюються державні цільові фонди, що формуються за рахунок екологічних платежів (Білорусь). Після приєднання до Кіотського протоколу країни стають активними учасниками ринку квот на викиди в атмосферу (Україна). Водночас, відсутність нових енерго- і матеріалозберігаючих технологій, фінансова скрута та вибіркового принцип імплементації європейських угод роблять екологічну політику більшості країн СНД конфліктною та політично упередженою. Виявлено, що після здобуття Україною незалежності вона зіштовхнулася з цілою низкою проблем, що залишилися їй у спадок від колишнього СРСР, зокрема: гіперконцентрації металургійного і хімічного комплексів в окремих регіонах (Придніпров'я, Донбас, частково Прикарпаття), наслідками аварії на Чорнобильській АЕС, застарілістю екологічних технологій, значною руйнацією природних ландшафтів внаслідок їх посиленої експлуатації військовими, високою потенційною небезпекою сконцентрованої в державі транспортної інфраструктури, майже повною зношеністю виробничого обладнання. Визначено, що швидке падіння виробництва у 1990-ті роки створило певне ілюзорне переконання деяких експертів в покращенні стану навколишнього середовища внаслідок значного зменшення

обсягів продукції, що випускається, а відтак й викидів, насамперед в хімічній, металургійній промисловості та сільському господарстві (коефіцієнт рангової кореляції R). Водночас, відповідне співвідношення між викидами в атмосферне повітря та обсягами експорту ($R_1 = 0,85$) та імпорту ($R_2 = 0,82$), чітко визначає зовнішньоекономічну обумовленість забруднення природи. Україна знаходиться у вкрай парадоксальній ситуації, коли задля забезпечення її стратегічного експорту слід вдаватися до додаткової закупівлі енергоносіїв, спалювання та переробка яких завдає великої шкоди навколишньому середовищу, натомість можливостей для швидкої заміни індустріальної спеціалізації впродовж наступних 3-5-ти років поки що не існує. Регресійне моделювання довело існування в Україні тісної, майже функціональної залежності між обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферу з масою створюваних товарів та фізичним обсягом основного капіталу.

Порівняння коефіцієнтів детермінації індексу фізичного обсягу ВВП та ВВП у фактичних цінах з обсягами шкідливих викидів в атмосферу свідчить про тісний зв'язок між масштабами забруднень та масою створюваних товарів і послуг в країні. Так, збільшення індексу фізичного обсягу ВВП України на 1% щодо рівня 1990 року обумовлює зростання атмосферних викидів на 23 т, тоді як приріст ВВП у фактичних цінах лише на одну тисячу гривень обумовлює зростання атмосферних викидів на 684,4 т. Розраховані дані свідчать ігнорування базового європейського принципу відокремлення економічного зростання від негативного тиску на навколишнє середовище. Валове нагромадження основного капіталу (ВНОК), що включає придбання об'єктів основних фондів за винятком їх вибуття, здійснення витрат на поліпшення матеріальних активів, а також витрат, пов'язаних з передачею прав власності на невиробничі активи, також характеризувалося тісним регресійним зв'язком з масштабами атмосферного забруднення. Так, за період з 2001 по 2012 рр. коефіцієнт лінійної регресії Пірсона R склав 0,78. При цьому, динаміка шкідливих атмосферних викидів на 60,8% ($R^2 = 0,608$) пояснювалася приростом ВНОК (рис. 2).

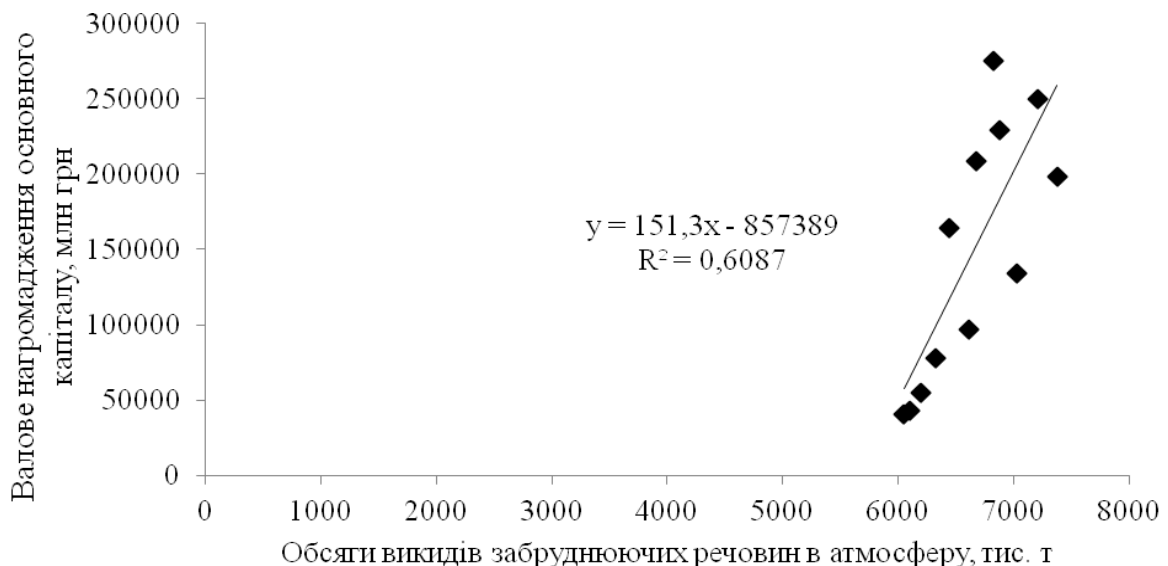

Рис. 2. Лінійна регресійна залежність між динамікою валового нагромадження основного капіталу (ВНОК) та обсягами атмосферних викидів забруднюючих речовин (2001-2012 рр.)

R^2 – коефіцієнт детермінації

Складено автором

Констатовано, що існуючі на сьогоднішній день інструменти і механізми управління станом оточуючого навколишнього середовища є недосконалими і потребують не лише суттєвої модернізації, а й глибокої системної конвергенції з тими, що діють на цей час в Європейському Союзі. Їхня ідентифікація та подальша імплементація дозволяють ширше використати спільні європейські інструменти збереження природи. Найбільш привабливими для України могли б стати: великомасштабна програма допомоги «Європейський інструмент сусідства і партнерства», спільне використання фондів ЄС, позики Європейського банку реконструкції та розвитку; надзвичайно важливим для реалізації регіональних проектів міг би стати Глобальний екологічний фонд, розширення підприємництва в селективних сферах (екологічні послуги, виробництво обладнання для переробки відходів та рекультивациі земель).

Визначено, що найважливішими сферами конвергенції регуляторних економічних систем України та ЄС слід вважати ідентифікацію його стану та динаміки, технічне переоснащення, за допомогою ЄС, системи водозабірних та очисних споруд, екологічну модернізацію виробничих процесів та відповідне маркування продукції, що випускається, компліментарне фінансування спільних (насамперед, прикордонних) проектів захисту природних ландшафтів, докорінне розширення сфери екологічного підприємництва.

Встановлено, що існуюча зараз в Україні інституційна модель управління захистом природного середовища здебільшого носить еклектичний характер та містить в своїй основі чимало спільних з країнами ЄС структур управління у вигляді департаментів (Україна) чи агенцій (Польща), що охоплюють такі сфери, як «водні ресурси», «геологія та надра», «економіка», «робота з персоналом», «інформаційний», «аудит», «право». Разом з тим, відмінними рисами вітчизняної структури управління є відсутність підрозділів, що реалізують європейські програми, несуть відповідальність за переробку відходів, консервацію ресурсів та визначають стратегію сталого розвитку. Показано, що пріоритетами України на період до 2020 р. могли б стати: ліквідація наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, становлення мережі переробних заводів, що здійснюють утилізацію сміття, розвиток ресурсного менеджменту та ризик-менеджменту, системний моніторинг та управління захистом повітря, ґрунтів, водних ресурсів, а також екологічне просвітництво.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснене теоретичне узагальнення та запропоноване нове вирішення наукового завдання щодо визначення умов, факторів та особливостей процесу екологізації господарства країн Європейського Союзу та сусідніх з нею держав в процесі формування на континенті спільного європейського економічного простору та гармонізації механізмів та інструментів охорони навколишнього середовища.

1. Асиметричне зростання світової економіки впродовж останнього півстоліття призвело до суттєвого загострення глобальних екологічних проблем, сукупність яких виступила стримуючим фактором подальшого розвитку людської цивілізації. Застосування ж низки природоохоронних заходів з боку країн-лідерів та ряду міжнародних угруповань виявилось недостатнім з огляду на зростаючу загрозу погіршення екологічного стану в країнах, що розвиваються. Зміна мислення політичних лідерів, створення єдиних міжнародних стандартів

екологічної безпеки, розвиток міжнародної кооперації в процесі розроблення та комерціалізації ефективного обладнання для утилізації відходів, застосування активного екологічного моніторингу, попередження глобальних катастроф, суворе покарання тих компаній, що здійснюють надлишкові викиди шкідливих речовин, стали важливим завданням глобальної взаємодії держав світу. Сучасна екологізація глобального економічного простору являє собою конвергентний процес системної гармонізації механізмів та інструментів регулювання стану навколишнього середовища, ефективного використання наявних ресурсів, активну міжнародну взаємодію, що включає оцінювання, моніторинг та прогнозування рівня забруднення, реалізацію спільних проектів природозбереження. Основними напрямками подальшої екологізації міжкраїнової економічної взаємодії мають стати: селективний розподіл повноважень у суспільстві, централізація регуляторної діяльності, глобальна координація міжнародних екологічних проектів, системний моніторинг забруднення повітря, ґрунтів та поверхневих вод, розроблення стратегій оптимізації впливу людини на природу.

2. Системна структуризація секторальних домінантів різних форм міжнародного економічного співробітництва, що охоплює міжнародну торгівлю, виробництво товарів та послуг, соціальну сферу, транспорт, а також механізми реалізації експансіоністських стратегій ТНК в їх взаємодії з урядами та наднаціональними інституціями, дозволили виокремити компонентну основу екологічної парадигми, що базується на методологічній основі інших глобальних парадигм і являє собою ієрархічну систему поглядів, міжнародних взаємодій країнових компромісів суспільства, котре знаходить оптимальну для себе модель забезпечення відповідної стійкості за допомогою політичних, економічних, фінансових, технологічних та інших ресурсів, котрі знаходяться у його розпорядженні і можуть бути скеровані на досягнення глобальної рівноваги взаємодії природи і суспільства.

3. Європейський Союз має гармонізовану, поліструктурну системну модель реалізації своєї екологічної політики, що базується на застосуванні селективних економічних механізмів збереження, моніторингу та управління природним середовищем, котрі охоплюють: встановлення єдиного «екологічного податку» для основних забруднювачів, ідентифікацію параметрів погіршення екологічного стану, визначення національних квот на викиди, встановлення обсягів фінансування спільних проектів та витрат з бюджету країн-учасниць. Упродовж усього існування ЄС економічні механізми екологічної політики не один раз зазнавали значних змін та трансформацій, що включали поширення компетенцій цього інтеграційного угруповання на природоохоронну сферу, прийняття «Програми дій в сфері проживання», імплементацію наднаціональних регуляторних заходів в інші політики Євросоюзу, формування інституційних компетенцій, моніторинг і розповсюдження екологічної інформації, створення Європейського агентства з охорони навколишнього середовища, запровадження екологічної сертифікації, ініціювання рамкових екологічних програм, що містять тематичні стратегії, виокремлення екологічної безпеки. В межах реалізації амбітної стратегії «Європа 2020» передбачено суттєво збільшити частку «зелених технологій», альтернативних енергоджерел та здійснити перехід до низьковуглецевої економіки.

4. Значною перевагою екологічної політики ЄС є її багатовекторність та структурна довершеність, що включає системну (на горизонтальному, секторальному та міжнародному рівнях) реалізацію взаємоузгоджених

компліментарних природоохоронних заходів, котрі здійснюються за допомогою фінансових інструментів структурних фондів та європейських ініціатив. Головними рисами секторальних політик в сфері збереження природи є посилення впливу держав Євросоюзу на процес екологізації виробництва в інших державах світу, зниження залежності ЄС від світового енергетичного ринку, удосконалення механізму імплементації екологічних пріоритетів у його спільні політики, зокрема в аграрну. Процес екологізації горизонтальних політик ЄС передбачає встановлення пріоритетності охорони навколишнього середовища, виокремлення та запровадження ефективних моделей екологічної безпеки, а також протидії глобальним кризам.

5. У процесі розвитку в Європейському Союзі сформувалась системна модель реалізації екологічної політики, яка, разом з тим, суттєво диференціюється на країновому рівні, починаючи від жорстких екологічних вимог в скандинавських державах і закінчуючи поміркованим екологічним та економічним прагматизмом в «нових» членах ЄС. Для України надзвичайно важливим є досвід Польщі та держав Балтії щодо імплементації в свої національні системи регулювання спільних європейських механізмів та інструментів взаємодії, а також стандартів захисту навколишнього середовища, що, з одного боку, дозволило їм уникнути значних конфліктів між товаровиробниками та природоохоронними інституціями, а з іншого – стимулювати комерціалізацію екологічних інновацій в своє господарство. Натомість європейські держави СНД попри наявні фіскальні, інституційні, правові, міжнародні (Киотські квоти) та інші напрямки конвергенції з ЄС вирізняє високий ступінь суперечностей між підприємницькими структурами щодо імплементації в своє правове поле європейських норм та правил, низький бізнесовий інтерес до запровадження екологічних та енергозберігаючих технологій, брак бюджетних коштів, які мали бути скеровані на природоохоронні заходи.

6. Високий ступінь зосередження в Україні шкідливих виробництв, відсутність сучасних екологічних технологій, висока концентрація і, водночас, інноваційна відсталість енергетичної та транспортної інфраструктури, важкі наслідки аварії на Чорнобильській АЕС, які країна не в змозі подолати самостійно, а також значна зношеність основних засобів зумовили позиціонування держави як такої, що знаходиться на низьких поверхах промислового технологічного укладу і потребує значного інвестування в сфері енергозбереження, консервації ресурсів, екологічного підприємництва тощо. Парадоксальність вітчизняного бізнесу полягає у тому, що подальше нарощування експорту, а відтак й зростання ВВП потребуватиме додаткової закупівлі на світовому ринку енергоносіїв, переробка яких суттєво погіршує стан навколишнього середовища. Заміна промислової спеціалізації та екологічна модернізація діючих підприємств мають стати незабаром важливими пріоритетами європейського вектору розвитку національної економіки.

7. Існуюча зараз система екологічного менеджменту в Україні потребує суттєвої модернізації, адже її окремими елементами ще й досі слугують радянські підходи до управління з домінуванням тих інституцій, що наділені дозвоільними та контролюючими повноваженнями, у той час, коли існує нагальна потреба у заміні їх на ті, що відповідають за міжнародні (у т. ч. європейські) програми, переробку та утилізацію відходів та сміття, консервацію наявних ресурсів, розроблення європейських стратегій співробітництва в сфері природозбереження та реконструкції природних ландшафтів. Запровадження європейських принципів першочерговості, «забруднювач платить більше», моніторинговості,

програмованості, системності, розвитку екологічного підприємництва в діючу систему державного регулювання розвитку країни дозволить провести докорінне реформування Міністерства екології та природних ресурсів України, скероване на посилення його коопераційних, моніторингових та інноваційних функцій, натомість фінансовими джерелами надходження екологічних інвестицій могли б стати грантові програми ЄС, позики ЄБРР, Інструмент сусідства та розвитку, регіональні гранти Глобального екологічного фонду.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. К.А. Лещенко Екологічні аспекти в діяльності Світової організації торгівлі / К.А. Лещенко // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – Вип. 258. – Том III. – С. 667-675. (0,6 др. арк.)
2. К.А. Лещенко Екологізація глобального економічного простору / К.А. Лещенко // Вісник Львівської комерційної академії: Зб. наук. праць. Сер. економічна. – Львів, Львівська комерційна академія. – 2011. – Вип. 37. – С.165-170. (0,7 др. арк.)
3. К.А. Лещенко Екологічне регулювання в секторних політиках ЄС / К.А. Лещенко // Вісник соціально-економічних досліджень Одеського державного економічного університету. – Одеса: ОДЕУ, 2011. – № 2 (42). – С.48-52. (0,6 др. арк.)
4. К.А. Лещенко Екологічні компоненти горизонтальних політик ЄС / К.А. Лещенко // Економічний простір: Збірн. наук. праць Придніпровськ. держ. акад. будівн. та архітектури. – Дніпропетровськ: ПДАБА. – 2011. – № 2 (56). – С.33-47. (0,8 др. арк.)
5. К.А. Лещенко К. Фіскальні інструменти реалізації екологічних політик постсоціалістичних країн Східної Європи / К.А. Лещенко // Економіка та підприємництво: Зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів. К.: КНЕУ, 2012. – Вип. 29. – С. 73-81. (0,4 др. арк.)

у зарубіжному виданні:

6. Leshchenko K., Obolenska T. The Convergence of Economic Models of Environment Protection of Ukraine and European Union / Kateryna Leshchenko, Tetiana Obolenska // Nierownosci społeczne a wzrost gospodarczy. Uniwersytet Rzeszowski. – 2013. – №34. – S. 409-417. (0,9 др. арк., особисто автору - 0,5 др. арк. - виявлено особливості конвергенції екологічної інфраструктури України та Польщі)
7. Leschenko K., Chuzhykov V., Obolenska T. Mechanism and Instruments for Realizing the Environmental-Economic Policies of the Post-Socialist countries of the Eastern Europe // European Researcher. – 2014. – № 12-1. – Vol. 88. – P. 2069-2080 (1,2 др. арк., особисто автору належить 0,6 др. арк. – виявлено тенденції розвитку природоохоронних технологій в країнах ЦСЄ та особливості імплементації європейських механізмів екологічного регулювання)

в інших виданнях:

8. К.А. Лещенко Потенційний вплив екологічної компоненти європейської інтеграції на економічний розвиток України / К.А. Лещенко // Materialy VI

- Miedzynarodowej konferencji «Naukowa przestrzec Europy – 2010», 07 Kwietnia, 2010 roku. – Przemysl: Nauka i studia, 2010. – Vol. 1. Ekonomiczne nauki. – S. 53-56. (0,2 др. арк.)
9. К.А. Лещенко Екологічна складова технологічної політики ЄС / К.А. Лещенко // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність. Матер. VII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 10-11 березня 2011 р. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – с.191. (0,1 др. арк.)
 10. К.А. Лещенко Економічні засади імплементації європейської системи екологічного регулювання в Україні / К.А. Лещенко // Україна на шляху до європейської соціальної держави: Зб. матер. міжнар. конф. 26 травня 2011 р. – К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2011. – С.268-270. (0,2 др. арк.)
 11. К.А. Лещенко Економічні інструменти екологічної взаємодії «Україна–ЄС» / К.А. Лещенко // Соціально-економічна конвергенція в Європі: формування на Україні: Мат. міжнар. наук.-практ. конф. Сімферополь, 16-18 квітня, 2013 р., м. Сімферополь. – Сімферополь: КЕІ ДВНЗ «КНЕУ», 2013. – С.168-170. (0,2 др. арк.)

АНОТАЦІЯ

Лещенко К. А. Екологізація економічного розвитку Європейського Союзу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2015.

У дисертації досліджено та визначено суть та значення екологізації глобального економічного простору; обґрунтовано основні параметральні характеристики екологічної парадигми економічного розвитку країн-лідерів та проведені узагальнення щодо екологічної ефективності економічної політики.

Розкрито особливості поліструктурної моделі реалізації екологічної політики Європейського Союзу, проаналізовано характер та інструменти екологічного регулювання, що мають місце в секторальних політиках ЄС, та визначено екологічні компоненти горизонтальних політик ЄС.

Установлені механізми реалізації еколого-економічних політик постсоціалістичних країн Європи, виявлені особливості економічного регулювання стану природного середовища в Україні, проведено компаративний аналіз інституційної моделі управління охороною довкілля України та ЄС. Запропоновані варіанти зміни структури управління в Міністерстві екології та природних ресурсів України.

Ключові слова: екологізація, Європейський Союз, конвергенція, екологічна політика, екологічна парадигма, поліструктурна модель, екологічна ефективність.

АННОТАЦИЯ

Лещенко Е.А. Экологизация экономического развития Европейского Союза. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», Киев, 2015.

В диссертации исследованы и определены суть и значение экологизации глобального экономического пространства; обоснованы основные параметральные характеристики экологической парадигмы экономического развития стран-лидеров и проведены обобщения относительно экологической эффективности экономической политики.

Раскрыты особенности полиструктурной модели реализации экологической политики Европейского Союза, проанализированы характер и инструменты экологического регулирования, которые используются в секторальных политиках ЕС и определены экологические компоненты горизонтальных политик ЕС.

Установлены механизмы реализации эколого-экономической политики постсоциалистических стран, выявлены особенности экономического регулирования состояния природной среды в Украине, проведено компаративный анализ институциональной модели управления защитой окружающей среды Украины и ЕС. Предложены варианты изменения структуры управления Министерством экологии и природных ресурсов Украины.

Ключевые слова: экологизация, Европейский Союз, конвергенция, экологическая политика, экологическая парадигма, полиструктурная модель, экологическая эффективность.

ANNOTATION

K.A. Leshchenko. Ecologization of the economic development of the European Union. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.02 - World Economy and International Economic Relations. "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", Kyiv, 2015.

Features of the research methodology of ecologization processes in the global economy have been considered by means of identification of the essence and role of ecologization of the economic space. Key components of the ecological paradigm of economic development of the leading countries have been defined, which, in author's opinion, determine the system of views, broad compromises, mechanisms and instruments of regulation of a society with the help of available financial, political, economic, technological and other resources. Major directions of the sectoral economic dominants of the modern ecologic paradigm have been studied, among which – international commerce, regulative mechanisms, international cooperation, relationship with the social sphere, interaction within an integration bloc etc. Both common and divergent features of the environmental monitoring principles of the United Nations Organisation, World Trade Organisation and European Union have been uncovered. The

basic EU “polluter pays principle” in practice means the prohibition of economic activities and technologies disturbing the environmental balance, coordination of national environmental projects, as well as fostering of the international cooperation.

In the process of systemic analysis of convergence between the EU member states’ economic and environmental protection policies the features of the EU multi-structural environmental policy model have been defined, the role and mechanisms of environmental regulation integration into the EU horizontal and sectoral policies have been uncovered. The stages of emergence and realization of the EU environmental policy have been grounded (extension of competencies, implementation of the environmental protection law, forming of the ecological proficiency, prioritizing environmental protection activities, establishment of the environmental multiannual framework programmes, thematic strategies elaboration, environmental and economic policies harmonisation). It has been proved, that EU environmental policy has both the independent character and a form of bloc of sectoral initiatives, integrated into the Union’s horizontal and sectoral policies. Based on this the supranational model of the EU environmental policy realisation via a set of selective mechanisms and instruments (including the fiscal ones) has been proposed. The strategy for continental diversification of the EU ecologic-and-economic model has been grounded. The latter includes the identification of mechanisms and instruments of the EU-like environmental policy realisation, uncovering the peculiarities of economic regulation of the state of natural environment in Ukraine, elaboration of a set of measures ensuring institutional convergence of economic models of Ukraine and the EU. The current environmental management system in Ukraine can’t be labelled as a perfect one, because some of its elements have been inherited from the Soviet governance approaches dominated by the institutions credentialed with licensing and regulatory authorities. At the same time, there is an urgent need for their substitution with the ones responsible for international (including European) programmes, recycling and disposal of garbage, conservation of the existing natural resources, elaborating strategies for European cooperation in the field of environmental conservation and rehabilitation of natural landscapes.

The implementation of the European principles of environmental mainstreaming, “polluter pays more”, continuous environmental monitoring, programmability, systemic approach, development of eco-industries into the state regulation system will allow for fundamental reform of the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine, aimed at strengthening its cooperation, monitoring and innovative functions. EU grants, EBRD loans, Neighborhood and Development Instrument, as well as regional grants facilitated by Global Ecological Foundation could serve as financial sources for the abovementioned initiatives.

Keywords: ecologization, the European Union, convergence, environmental policy, environmental paradigm, polystructural model, eco-efficiency.